

ADALÉKOK ERDÉLY RÉGI TÖRTÉNETÉHEZ.

I.

Hozzászólás a „Siebenbürgen“ és „Székely“ szavak eredetéhez.

Sokkal könnyebb egy-egy igazságot felfedezni, mint azt bebizonyítani. A történeti erkölcsi igazságokat pedig épen nem lehet úgy bebizonyítani, hogy azokat mindenki elfogadja.

Hogy a prudentes et circumspecti domini Saxones ragaszkodnak abbeli tévedésükhöz, hogy az ő hét városuk után nevezték el Erdélyt németül Siebenbürgen-nek, azon nem csodálkozom. Elvégre is lemondani valamelyes dicsőségről — még a hamis dicsőségről is — nem könnyű dolog.

De azon már csodálkozom, hogy olyan jó akaratú és jó magyar érzületű tudós is, mint dr. Steuer János, felmelegíti és megint feltalálja azt a Roeszler Róberttől és Hunfalvi Páltól hirdetett elméletet, hogy a Siebenbürgen a Cibinburg-ból származik. (Erdélyi Irodalmi Szemle 1924. 314. l.).

De hát honnan tudja Steuer ur, hogy Cibinburg nevű vár létezett? Én 40 év óta bújom az oklevéltárokát, de még ezt sehol sem olvastam. Ha az új, román lex agrária ránk nem szakadt volna, 100 körmőci aranyat tűznék ki Steuer urnak azért, hogy mutasson fel olyan hiteles, XII.—XIV. századbéli írást, amelyben a Cibiniensis arx, vagy castrum Cibiniense, vagy Cibinburg előfordul.

De nemcsak én, hanem mások is régóta kutatták Erdély történetét, és ők se találtak rá a Cibinburg-ra. Zimmermann Ferenc és Werner Károly szász tudósok 1874-től 1891-ig felkutatják Európa összes levéltárait és könyvtárait az „Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen“ c. nagy oklevéltár összeállítására véget, mely közli is Nagy-Szeben nevét vagy tíz különböző alakban, de azok között castrum Cibinense nem fordul elő.

Nagy-Szebennek latin neve : Hermanni villa és német neve Hermannstadt is nyilvánvalóvá teszik, hogy ott nem volt vár. Hiszen a szászoknak volt annyi eszük, hogy azt a pontot, ahol vár volt, burg-gal jelezzék. Azért hívták és hívják Kolozsvárt Klausenburg-nak, Tordát Thorenborg-nak, Fehérvárt Weisenburg-nak, Földvárt Marienburg-nak.

Nyugodjék tehát bele Steuer ur, hogy Cibinburg sohasem létezett és abból Siebenbürgen nem keletkezhetett. Ne induljon a Nürnbergben 1493-ban rajzoló és Erdélyről keveset tudó Schedel után, hanem hallgasson az Erdélyben lakó kolozsvári, gyulafehérvári, szebeni és brassai papokra, tanítókra és nemesekre. Ezek a bécsi egyetem professzorai előtt sokkal régibb és sokkal biztosabb tanúságot tesznek a terra septem castrensium-ről azaz Siebenbürgen-ről. (Schrauf ; Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen. Budapest, 1882. 13., 23., 34., 19., 34., 128., 153., 162.)

Ha ezekre hallgat, ha tekintetbe veszi, hogy Erdélyt már a tatárjárás előtt, amikor még a szászoknak és székelyeknek teljességgel nem voltak váraik, terra septem castrensium-nek, hétvárú földnek hívták, szintén arra a meggyőződésre juthat, hogy e hét vár nem lehetett más, mint a magyar királyoktól épített és szervezett hét vár : Szolnok-Doboka, Kolozs, Torda, Küküllő, Fejérvár és Hunyad.

Régi dicsőségüktől elvakult és így szintén megbízhatatlan vezetők után indult Steuer ur, amidőn elfogadja, hogy a székelyek az eszeget-bolgároktól származnak s így nevük az eszegetből származik.

Azonban sem Erdélyi László, sem az őt e tekintetben megelőző s mindig lidércfény után futkosó Nagy Géza nem vették észre, hogy az egész eszeget-história hibás tollvonásból származik. A ki ismeri és tanulta az arab írást, tudja, hogy ez írásban egy pontocska elhagyása, egy vonásnak meghosszabbítása mindjárt más betűt jelent és így más szót is jelez. Ibn Rosztek arab írónak egyik kéziratában a másoló az *f* hangot jelölő kis kört vastagabb vonással egészen betöltötte s így csinált az eszeget, azaz alsó szóból eszeget-t. Ibn Rosztek művének a magyarokról szóló fejezetében eredetileg azt írta, hogy a besenyők és az alsó — azaz dunamenti bolgárok közt laknak a magyarok. Kiténik ez egy később felfedezett úgynevezett Tumanskij-féle kéziratból is. (V. ö. t. Századok : 896—84., 1908—875. Keleti Szemle. 1910. 32.).

Tehát mind a Cibinburg s Siebenbürgen, mind az esze-
gel-székely származások a szó szoros értelmében feneketlen
mesék. Egyiknek sincs feneké, mert se Cibinburg, se esze-
gel nem volt soha.

Dr. Karácsonyi János.

II.

Mégegyszer „Siebenbürgen“*.

A „Siebenbürgen“ elnevezés nézetem szerint Németor-
szágban keletkezett, mert a hét vár létesülését német érdekek
és német befolyásnak köszönheti.

A „Siebenbürgen kérdés“ a X. és XI.-ik század „Bagdad-
kérdése“ volt. Ezekben a századokban konszolidálódott keleti
Németország és nyugati Lengyelország, melyeknek kereskedelme
a magas kulturájú Bizánccal az összeköttetést kereste. Danzig,
Boroszló, Krakkó útja Konstantinápolyba, illetőleg a Feketeten-
gerhez Erdélyen keresztül vezetett. Ilyen irányban Erdélynek
már a dák és római korban kitűnő útja volt a Zsibó—Kolozsvár—
Hátszeg—Orsovai út, melynek elágazása volt a Porta orientá-
lis—Vöröstorony kelet felé vezető útja.

A római birodalom bukása után a népvándorlás mozgal-
maiban szokássá és hadijoggá vált a legyőzöttek kirablása. E
kellemetlen divat ellen a konszolidáció útjára tért országok feje-
delmei több-kevesebb szerencsével küzdöttek, míg végre a
XIII. században e rendetlenségnek nagyjában véget vetettek.

Nagy Károly birodalmának megalakulása után a kelet-
németországi kereskedők a német királyoknál, ill. császároknál
minden befolyásukat érvényesítették, hogy a Konstantinápolyba
vezető utat különösen az Erdély hegyei között érő rablótáma-
dások ellen biztosítsák, az utakat, hidakat jó karban tartsák s
a karavánoknak éjjeli menedéket nyújtsanak.

E kérdés elintézése valószínűleg már Szt. István királysá-
gának elismerésénél is nagy szerepet játszhatott, mint a német
császár hozzájárulásának ellenértéke. Ezt a politikát különben,
saját érdekében Bizanc is támogatta.

* E tanulmányt érdekes alapgondolata miatt közöljük, anélkül azon-
ban, hogy vele kapcsolatban állást foglalnánk. Megbeszélésére később még
visszatérünk.

E nehéz kérdés megoldásához a magyar király viszont kikérte magának a német birodalom támogatását, mert mint a letelepülés kezdetleges állapotában levő nemzet, még nem rendelkezhetett oly építésekkel és mesteremberekkel, mint a rajnmenti vár- és útépítő németység.

A német uralkodók tehát a legjobb erőket bocsájtották, saját jól felfogott érdekükben a magyar királyok rendelkezésére.

S hogy a német jövevények jó mesterei voltak a várépítésnek, mai nap is mutatják többnyire még épségben maradt alkotásaik.

Ha Danzig és Várna között a legrövidebb útat keressük, úgy találjuk, hogy ez út bennünket érdeklő erdélyi része a következő vonalon vezet végig: Zsibó—Nagyalmás—Sztána—Kolozsvár—Torda—Küküllővár—Segesvár—Földvár—Töröcsvár. Tehát a hét várat is, mely hivatva volt ennek az útnak egyik részét fenntartani és biztonságáról gondoskodni, e vonalon vagy ennek közelében kell keresnünk.

Az Erdélyen keresztül vezető fentemlitett út teljesen beleesik abba a majdnem egyenes vonalba, melyet a térképen Dazigtól Várnáig kijelölhetünk. De nemcsak Danzig, hanem Varsó, Lodz, Krakkó sőt Breslau is beleesnek a vonalba, illetőleg közvetlen szomszédságába.

Nem volt a magyar birodalom területének sem az ókorban, sem a középkorban a Dunától Erdély keleti széléig egyetlen más útja sem, mely ezt a területet egész terjedelmében észak-déli irányban teljesen átszelte volna, mint az az Eperjestől—Brassóig vezető út, melynek egyrésze Erdély földjén római származású.

Magyarország nyugati részein levő Levante-i útakat Bécs és Németország használták, ezek az utak Keletnémetországra nézve nagy kerülők lettek volna.

Az Alföldön pedig elsősorú út, a középkorban sem építeni, sem karban tartani, biztosítani nem lehetett.

Ez az út volt életereje az önálló Erdélynek is, s ha Eperjes—Brassó helyett az út, mondjuk, Pozsony—Brassó irányában vezetett volna, az utolsó századok történelme s Európa térképe másképp ütött volna ki.

A hetes szám, mint szent szám: az ősnépeknél nagy szerepet játszott. Magyaroknál 7 törzs, 7 ág, németeknél 7 választó fejedelem, a hétnapos időmérés stb. Ennek köszönheti Erdély-

ben a hét vármegye, 7 szék és a 7 erődített város, ill. vár is számbeli keletkezését.

Úgy látszik, hogy a tervezet 7 várat irányzott elő, míg a később még szükséges erődítéseket, hogy a hetes szám fennmaradjon, földváraknak és újváraknak nevezték.

A már említett vonalban 7 várat felszámíthatunk, de előrebocsátom, hogy nem bizonyos, vajjon ennek mindenike hozzátartozott-e a „Siebenbürgen“-hez.

E hét felsorolható vár, ill. város a következő volna:

Klausenburg, Thorenburg, Karlsburg, Kokkelburg, Schässburg, Marienburg, Törzburg.

E hét közül a következő öt bizonyára szerepelt a Siebenbürgen között is és pedig:

Klausenburg, Thorenburg, Kokkelburg, Schässburg és Törzburg.

Marienburg magyar neve: Földvár, azt mutatja, hogy ez a vár nem tartozott a szóban forgó eredeti 7 vár közé, de különben is ezt a várat a német lovagrend építette, amely a Burzenlandot, mint rendtartományt kapta a magyar királyságtól.

A német lovagrend Erdélybe jövelekor, 1215. körül, már megvolt Brassónál a vár építve, mert a szászok már itt voltak.

Brassónak erődítményei, illetve azok maradványai legkülönbözőbb korszakokból származnak. A legrégebbernek látszik az úgynevezett „Fekete torony“, mely alakját tekintve ókori építmény. Az úgynevezett „Fehér torony“, a város többi bástyáival, körfalával stb. a XVI., XVII. század és későbbi idők jellegét viseli, míg a Fellegvár XVIII. század alkotása.

Ezen mai nap is szemlélhető erődítményeken kívül volt Brassónak egy oly erődítménye is, mely ma már csak hagyományban létezik.

A Cenket a brassóiak ma is „Burjch“-nak nevezik. Itt tehát vár volt, jelenben azonban e várnak még alapfalai is alig ismerhetők fel, tehát ezt a várat alaposan lerombolták és még köveit is elhordták.

A czenki vár lerombolásával, Brassó védelmi képessége nagyon meggyengült, láthatjuk ezt abból is, hogy Báthory Zsigmond ellen a brassóiak nem városuk falait védték, hanem nyílt csatában a Bárcaságon próbálták szerencsét.

Hogy a Cenki várat a brassóiak miért nem építették újra, s hogy a nagy technikai nehézségek, vagy a változott politikai

viszonyok voltak ennek okai, erről a város történelme van hivatva felvilágosítást adni, azonban annyi bizonyos, hogy a brassói vár szerepét a későbbi időkben részben Földvár vette át és így ez utóbbit nem minden ok nélkül sorozhatjuk a Siebenbürgen hét vára közé.

Gyulafehérvár nem tartozik a Siebenbürgen hét várához, mivel régi vára dák-római eredetű.

Karlsburg nevű erőde pedig alig több 200 évesnél.

E vár helyett tehát a már jelzett útvonal mentén egy másik várat kell keresnünk, mint a várak hetedikét s így arra jutunk, hogy a talán (Landskrone) Cibinburg említőjének igaza lehet, hogy e vár a Siebenbürgen név hordozói közé tartozott, de ezt a szerepet, valamint a Cibinburg hadászati szerepét a közelében épülő város Szeben, Sibiu, Hermannstadt vette át, mely előnyös fekvésénél fogva az egész szászság legerősebb helyévé fejlődött.

E mellett szól az a körülmény is, hogy a Küküllő völgyén végigvezető útvonaltól elágazó Nagyszeben—Vöröstoronyi-út Konstantinápoly felé vivő irányánál fogva szintén oly fontos szerepet játszott, mint a Segesvár—Törösvári-út. És ha Brassó vár, meg a Cibinburg, korán meg is szüntek, a helyükön keletkezett két nagy és gazdag város teljesen megfelelt annak a hivatásnak, melyet a két megszűnt erőd, előttük betöltött.

Az elmondottak után feltételezhetjük, hogy tévedésünk nem lehet nagy, ha a „Siebenbürgen“ név alatt értendő hét vár gyanánt a következő, németek által épített, városokat és várakat soroljuk fel:

1. Klausenburg.

2. Thorenburg későbbi keletkezésű hézagöltő másodrangú erődtípus. Székelyföldvár, melynek helyébe később Marosujvár épült.

3. Kokkelburg. (Elágazás Vöröstorony felé.)

4. Schässburg. (Mint a brassói vár, Kronstädter Burg, talán Kronburg helyett épült várerődtípus.)

9. Törzburg.

7. Cibinburg v. Landskrone, Hermannstadt, Szeben, Sibiu.

A hét vár közül Kolozsvár és Torda, német jellegüket teljesen elvesztették, mivel ezek a hét magyar, nemesi vármegye területén vannak, s a független Erdély fejedelmei a honfoglalás-kori jogokra visszavonulva, a magyarság fölényét igyekeztek

itt megőrizni, amit az említett két városnál azáltal érték el, hogy a külvárosokat magyar hajdukkal telepítették be.

Nemes József.

III.

Kolozsvári Igaz Kálmán ref. kollégiumi tanár.

(1620—1667.)

(Folytatás.)

Igaz Kálmán theologiai felfogására nézve presbiterianus volt.

Tudjuk azt, hogy az Angliában keletkezett puritanus elvek elsősorban a hozzá legközelebb eső kálvinista államokra voltak intenzivebb hatással. S minthogy a XVII. század folyamán a ref. papjelölteknek aránylag nagyobb része ezekbe az államokba özönlött, — így igen sokan az új felfogást tanulmányaikkal együtt tefték magukévá. A könnyen lelkesülő ifjúság pedig mindennel szemben, ami régi, ha benne bármilyen kis hibát talál, örömmel csatlakozik ahhoz, ami új, ha benne a felfedezett hibák orvoslását sejtí. De, ami nem volt veszélyes a kicsi, de szellemileg eléggé egységes Németalföldre nézve, annál erősebb mételet rejtezt az ez időben nemzeti és vallásos létéért kemény harcot vívott konglomeratum — Erdély számára,

Igaz Kálmán is, elragadtatva ifjú hevétől, idehaza szintén nem ismerve fel az újításnak veszedelmét, amelyet Geleji Katona, Csulai, meg I. és II. Rákóczi György még elnyomás árán is megakadályozni akartak, — minden bizonnyal nyilvánosan a scholában, sőt valószínűleg a szószéken is hirdette a presbiterianus elveket.

Ez lett azután oka annak, hogy olyan rövid időn belül félbe kellett hagynia tehetségének és tudásának különben tág teret nyitó tanári pályáját. Ez lett végzete, belesodorva őt olyan külső körülmények közé, amelyek fiatalságának túlfütöttségét lelohasztották ugyan, de egyuttal őt magát is megőrlték.

Gidófalvi János kolozsvári lelkésznek Medgyesi Pál udvari paphoz 1649 jun. 1-én intézett leveléből látjuk, hogy Kolozsvárt ebben az időben az episcopalis felfogás uralta az egyházközség vezetőférfiainak felfogását. Az ecclesiasticusok közül Bártai György lelkész, a patronusok közül a befolyásos és nagy

vagyonú kolozsvári polgár Váradi Miklós (Bethlen Jánosnak, a későbbi erdélyi főkancelláriusnak apósa), a „politicus“ püspök³¹ és (Szögedi) Gergely deák, a városi harmincados³², voltak a régi irányzat főképviselei, akik a cél érdekében még a pressziótól sem riadtak vissza.³³

Minden bizonnyal ők távolították el a scholától Igaz Kálmánt valószínűleg a fejedelem jóváhagyásával, ami annál is könnyebben mehetett, mert törvényileg már meghozták a vallási innovatio ellen irányuló (Approbata Constit. I. r. I. c. 3. a.) törvénycikket.³⁴ Erre enged következtetni az ekklezsia egykori számadáskönyvének 1654 január 21-ről keltezett bejegyzése: „Fejervárra menven az gjulesre (t. i. az ezt megelőző tételekben emlegetett Váradi Miklós főpatronus, továbbá e számadáskönyvet vezető egyik perceptor: Kobzos István, valamint a lelkészek), hogy Urunkat eö Nagysagat requiraljuk az schola Directiojáról való excludalasunkért.“³⁵

Igaz Kálmán ez év február 2-án még felvette a negyedévi pénzjárandóságát,³⁶ de május hónapban már ennek semmi nyoma. Így bizonyos, hogy még ez év tavaszán elhagyta állását.

Eltávolították Kolozsvárról. Erre vall egy, az 1655. évben keletkezhetett s a nagyváradi ref. esperesség presbiterianus papjai ellen írt pasquillusnak³⁷ következő strófája:

„Mostan gjött bé hozzánk Igaz K. deák.
Kolozsvárrul jött ki, mert ott nem kívánták,
Uj tudományáért Erdélybül ki tudták,
De az váradiaik Szalárdra tukmálták.“³⁸

Úgy tünik fel, mintha szinte menekült volna Erdélyből a püspökös II. Rákóczi György közvetlenebb közeléből eltemetkezni a biharmegyei Szalárdra.³⁹

³¹ Medgyesi P. levele Rákóczi Zsigmondhoz 1649 X.—22. (Erd. Prot. Közl. 1876. évf. 320. l.)

³² Jakab Elek: Oklevéltár Klvár történetéhez II. k. CXXIX. sz.

³³ Erd. Prot. Közl. 1874. évf. 172—173. l.

³⁴ Pokoly J.: Az erd. ref. egyh. tört. 2. k. 226—227. l.

³⁵ 1653—54. évi Regestum seu Ratio 41. B. lev.

³⁶ U. o. 33. A. lev.

³⁷ Magyar Prot. Egyh. és Isk. Figyelmező 1870. évf. 590—598. l. (Közli Szabó Károly.)

³⁸ U. o. 597 l.

³⁹ A fenti adatból következőleg nem fedi a valóságot az 1913—15. évi Egyetemes ref. névtár azon adata, hogy a szalárdi ref. ekkla 1668-ban keletkezett.

Szalárdon azonban nem sokáig fungált. Tehetsége, képzettsége innen rövidesen kikiváncozott.

Szalárdi János 1660-ból említi, hogy Igaz Kálmán „Belényes megraboltatása után onnan elszorítottott.”⁴⁰

Vallaji Sipos Imre szerint Kisfalvi Tamás belényesi ref. lelkészt 1656-ban Borosjenőre vitték papnak, s bár ez időtől kezdve 1677-ig semmi adata sincs a belényesi ref. egyházközség beléletéről,⁴¹ valószínűnek tartom, hogy Kisfalvi eltávozása után hívták meg Igazt Belényes város papjává.

Belényest azonban, amelyet már kevésbé védtek Erdély sziklafalai, rövid időn belül a török hordák elpusztították. A város veszedelmének pontos időpontját nem tudom. Bár 1659 elején a II. Rákóczi György ellen rendelt és Borosjenőbe megérkezett lippai agáknak a további felvonulásukban utjukba esett e város annál is inkább, mert ebben az időben Rákóczi seregével a Belényes és Dés közötti útvonalon Gyalunál időzött,⁴² mégis csak akkor érhetette a romlás, amikor a Rákóczit Szászfenes mellett 1660 május 11-én megverő Szejdi Achmet és Ali budai vezér Nagyvárad, mint Erdély kulcsa ellen vezették seregeiket.⁴³ Előbb természetesen Biharmegyének védtelembb helyeit sarcolták és pusztították végig. Ekkor menekülhetett Belényesből Váradra a város lakosságával együtt Igaz Kálmán is.

Szalárdi mint autentikus író beszéli el — maga is a váradi várban benn lévén —, hogy Nagyári Benedek váradi prédikátort „valami ónodi és tiszántúlváló csavargók” a városon kívül elfogták és „jutalom reményében Lorántffi Zsuzsánna fejedelemasszonyhoz küldték.”⁴⁴ Az ő helyébe a nép kívánságára ideiglenesen megmarasztották a menekült Igaz Kálmánt, aki maga is „jó akarátja szerint nagy készséggel bement vala.”⁴⁵

Részletesen leírja azután Szalárdi Igaz Kálmánnak Kovásznai Péterrel, a későbbi püspökkel, és Kállai Andrással Nagyváradban a török ostrom alatt tanúsított derék és hősiesség magukatartását. „Rettenetes rontatások, szörnyű lövések” között „amig csak bátoságós lön” „nagy szép biztató és vigasztaló tanítá-

⁴⁰ Siralmas m. krónikája 557. hasáb. (Ujabb Nemz. Könyvtár 2. folyam.)

⁴¹ A belényesi ev. reform. egyház története. (1883.) 35. l.

⁴² Erdélyi Lajos : Barcsay Akos fejedelem. (Századok 1906. évf. 546. l.)

⁴³ U. o. 528—529. l.

⁴⁴ Siralmas m. krónikája 521—522. hasáb.

⁴⁵ U. o. 537. hasáb.

sokkal a népnek elméjüket bátorítják, oktatják, vidámítják vala“, mindenütt jelenlétben. Naponta a vár minden részében könyörögtek „s a szokott napokon a sz. írásból a jelenvaló alkalmazhatóságához illendő textusokat, igéket keresvén“. A tisztviselőkkel egyetértve a rendeletek gyakori felolvasásával a népet kötelességükre, józanságra intették.

Hiábavaló volt azonban minden hősiesség, külső segítség nélkül 44 napi derék védelem után 1660 augusztus 28-án fel kellett adni a várat.

A lakósságnak a várost elhagyó egyik része a scholabeli ifjúsággal egyetemben Debrecennek vette útját, míg a másik része Kolozsvárt keresett menedéket. Ide jött a váradi papok közül Kovásznai Péter⁴⁶ és Igaz Kálmán.

Erdélyben ekkorra már az előbbi exkluzív episcopalis-felfogás engedett merevségéből. II. Rákóczi György után a presbiterianizmust valló Barcsai Ákost, igaz, hogy az öreg Rákóczi szellemének híve: Kemény János és Csulait a szintén erősen püspökös Veresmarti Gáspár követte, de Barcsai közbeiktatása már megtörte a jeget s Veresmarti sem volt az erős kezű Geleji Katona. A kolozsvári ref. ekklezsiának mindenható főpatronusa: Váradi Miklós is meghalt 1659 március 18-án.⁴⁷

Az 1661 április eleji marosvásárhelyi zsinat⁴⁸ kimondta ugyan továbbra is fenntartandónak a püspöki igazgatást, határozattá hozván, hogy „a presbiteriánizmusból származott egyenetlenség eltöröltessék és légyen egyformán az ekklezsiai igazgatás (azonban hozzáteszi II. Rákóczi György túlszigorú törvényének⁴⁹ enyhítéséül), csak hogy nem mások elnyomattatásokkal, megfojtatásokkal és gyalázatokkal“.⁵⁰

Az 1661-ben püspökké lett, Kolozsvárt resideáló Veresmarti Gáspár Igazt még kolozsvári skholamester-korából ismerte és — úgy látszik — értékelte is, aminél fogva a synodus derék határozata után — miután feltehető, hogy Igaz már előbb reversalist is adott, mint tette volt 1656-ban Kovásznai⁵¹ — őt, a most

⁴⁶ Bod Péter: Smyrnai szt. Polycarpus 99 l.

⁴⁷ Kolozsvári ref. ekklezsia 1664. évi inventariuma 2. A. lev.

⁴⁸ Pokoly J.: Az ekd. ref. egyháztört. 2. k. 251. l.

⁴⁹ U. o. 2. k. 226—227 l.

⁵⁰ Bod P.: Smyrnai szt. Polycarpus 95—96. l.

⁵¹ Magy. Prot. Egyh. és Isk. Figyelmező 1870. évf. 611—612. l. és Erd. Prot. Közl. 1891. évf. 6. l.

vacantiában levőt, méltó helyre akarván elhelyezni : Udvarhely város papjává ordinálta.

Dr. Török István szerint özv. dr. Lengyel Dánielné⁵² levéltárában volt Veresmarti püspöknek egy, 1661 április 28-án a fejedelemhez intézett levele, amelyben leírván az udvarhelyi papok viszálykodását — említi, hogy oda egy Igaz Kálmán nevű becsületes atyafit rendelt. Együttal intézkedést kér ennek részére a salarium kiutalása iránt.⁵³

Igaz Kálmán itteni működéséről nem tudok semmit. Csak annyi bizonyos még, hogy az udvarhelyszéki egyházmegyének esperesi tisztségét is viselte.⁵⁴

Ha föltétlenül hitelesnek fogadjuk el a Benkő József által közölt udvarhelyszéki esperesek egymásutánját, amely szerint Igaz után következett esperes Szentgyörgyi Dávid udvarhelyi lelkész volt, s ha már most Koncz Józsefnél azt látjuk, hogy Szentgyörgyi, aki előbb dévai pap és esperes volt (Benkő szerint : 1667-ig bezárólag)⁵⁵, 1668 körül vitetett Székelyudvarhelyre⁵⁶, — ebben az esetben feltehetjük, hogy Igaz Kálmán 1667-ben vagy újra vándorbotot vett kezébe belefáradván az ottani örökös vallási villongásokba⁵⁷, amelyekben neki magának is aktív részt kellett vennie, — avagy pedig bevégezte hányatott életét.

*

Igaz Kálmán rövid életideje alatt nem mutatható fel tehetőségéhez és tudásához mért olyan teljesítményeket, amilyeneket nyugodtabb körülmények között elérhetett volna.

Herepei János.

⁵² Török ugyan tollhibából Lengyel Istvánnét ír.

⁵³ A kolozsvári ev. ref. coll. tört. I. k. 26. l.

⁵⁴ Benkő József : Transsilvania. 2. k. 574. l.

⁵⁵ Benkő József : Transsilvania Specialis c. kiadatlan művének Hunyad vm.-re vonatk. része. (Hunyadmn. tört. és rég. társ. évkönyve. 1901. évf. 119. l.)

⁵⁶ A marosvásárhelyi ev. ref. koll. tört. 45. l.

⁵⁷ Erd. Prof. Közl. 1874. évf. 78—79., 86—87., 94—95. és 102. l.